

Národopisná zbierka

Národopisná zbierka v súčasnosti obsahuje 5557 ks zbierkových predmetov, ktoré dokumentujú ľudovú kultúru a spôsob života etnicky zmiešaného (slovenského a maďarského) obyvateľstva Novozámockého okresu prevažne od polovice 19. do polovice 20. storočia s postupným nábehom i na 2. polovicu 20. storočia.

Národopisná zbierka je najucelenejšou a najkompletnejšou časťou zbierkového fondu múzea i napriek tomu, že najkrajšie a najhodnotnejšie pamiatky ľudového umenia Nových Zámkov boli počas kobercového bombardovania mesta v roku 1944 spolu s budovou múzea zničené. Nová národopisná zbierka sa začala budovať až po obnovení činnosti múzea v r. 1956. Prvú časť národopisnej zbierky tvoria predmety kultúry roľníckej vrstvy obyvateľstva Nových Zámkov a blízkeho okolia (Komoča, Tvrdošovce), ktoré v 50. a 60. rokoch 20. storočia postupne zozbierali niektorí nadšenci, obetaví patrioti, ako Ján Thain, dr. Anton Haulík, Július Vágovits a iní. Tento zozbieraný materiál sa od začiatku 60. rokov 20. storočia v novozaľoženom múzeu zhromažďoval, triedil, spísal a vytvorila sa jeho prvotná evidencia.

Významným obdobím v tvorbe národopisnej zbierky boli roky 1970–1972, keď sa v spolupráci s Katedrou etnografie a folkloristiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského uskutočnil v Novozámockom okrese národopisný výskum študentov a zároveň sa zmapoval terén i z hľadiska zbierkotvornej činnosti. Toto zmapovanie znamenalo značný nárast zbierkového fondu – hlavne etnografickej zbierky. V týchto rokoch sa zbieralo všetko – zberom z opustených, neobývaných domov, formou daru a vo výnimočných prípadoch i kúpou – a depozit sa pekne plnil. I napriek tomu, že zbierkové predmety sa zbierali živelne a nekriticky, vybudovala sa krásna zbierka. Istá nesystematickosť v zbierkotvornej činnosti pokračovala i v 2. polovici 70. rokov – s jasnou snahou nadobúdať čím viac zbierkových predmetov a čím lacnejšie – ale už z takých, z etnografického hľadiska zaujímavých lokalít, ktoré zbierkovými predmetmi v múzeu ešte neboli zastúpené. Vytvorila sa takto bohatá zbierka predmetov ľudovej kultúry, ktorá tvorila slušný základ k ďalšej odbornej práci.

K systematickej zbierkotvornej činnosti (aspoň v rámci možnosti) sa pristúpilo až v 80. rokoch 20. storočia. Lokality na zber sa vytypovali na základe rôznych hľadísk (pričom sa zohľadnili etnické i konfesiónálne aspekty) a hlavný dôraz sa kládol na systematické dopĺňovanie jednotlivých tematických skupín. Žiaľ, tento proces v 90. rokoch 20. storočia brzdili až zastavili nepriaznivé finančné možnosti múzea. Nákup zbierkových predmetov od roku 1994 stagnuje a múzeum je odkázané na náhodné dary, ktorých stav a úroveň často nezodpovedá muzeálnym kritériám. Ale i napriek tomu sa do národopisnej zbierky podarilo získať veľa pekných a vzácných zbierkových predmetov, ktoré vhodne dopĺňujú doterajšiu zbierku. Určité zlepšenie v akvizičnej činnosti nastalo od r. 2005, keď vďaka zlepšenej finančnej situácii a hlavne účelovo určeným finančným prostriedkom na činnosť z Nitrianskeho samosprávneho kraja sa národopisná zbierka múzea mohla rozšíriť o kvalitné predmety ľudového umenia, ktoré boli zatiaľ málo zastúpené.

Národopisnú zbierku múzea v súčasnosti tvorí 5557 ks zbierkových predmetov z 57 lokalít. Dokumentuje ľudovú kultúru slovenského a maďarského obyvateľstva Novozámockého okresu

hlavne od polovice 19. do polovice 20. storočia s postupným nábehom i na 2. polovicu 20. storočia .

Najvýznamnejšou a najbohatšou tematickou skupinou národopisnej zbierky je ľudový odev. Sú to väčšinou samostatné časti ženského odevu, ale v peknom počte sú zastúpené i celé ženské a mužské odevné komplety, obuv a rôzne odevné doplnky. Zbierka obsahuje 1341 ks odevných súčiastok zo 16 lokalít.

Pozoruhodnú kolekciu tvoria ľudové šperky (153 ks z 2 lokalít), mosadzné a strieborné ozdoby – hlavne gombíky, spony a ihlice, doplnky novozámockého ľudového odevu. Tordované, filigránové a granulované šperky rôzneho tvaru sú predovšetkým prácou komárňanských a novozámockých majstrov.

Druhou najbohatšou a najpestrejšou skupinou je zbierka ľudových textílií. Tvoria ju hlavne vyšívané a vytkávané textílie vyhotovené z domáceho plátna (596 ks z 13 lokalít). Mimoriadne pekné sú kútne plachty - vyšívané alebo vytkávané z Mane, Kmeťova, Palárikova, Mojzesova a Bánova, ako i vytkávané odievačky z Bešeňova. Krásne sú zdobené i uteráky, utierky, prikrývky na kôš, obrusy a obliečky na vankúše.

Ďalšou významnou skupinou je zbierka kuchynských potrieb - 537 ks z 32 lokalít. Medzi jednoduchými úžitkovými predmetmi vyniknú dary lásky - vyrezávaním zdobené mažiariky, lopáre a valček na pagáčové cesto.

K predchádzajúcej skupine patrí i hlinený riad – 319 ks z 31 lokalít. Sú to prevažne nádoby z Pukanca a z Taty, ale múzeum vlastní aj niekoľko habánskych džbánov a tanierov, ako i kameninové fľaše rôzneho tvaru a veľkosti / pôv. minerálové/ z okolia Chebu, ktoré sa v našich obciach druhotne používali na úschovu octu, oleja alebo petroleja.

Významná a pomerne dobre zastúpená je zbierka poľnohospodárskych náradí a nástrojov. Nakoľko hlavným zdrojom obživy nášho obyvateľstva bolo obrábanie pôdy – pestovanie obilnín, zeleniny a viniča, zaobstaraniu týchto pracovných náradí sme venovali veľkú pozornosť.

Jednotlivé pracovné fázy pestovania obilnín dokumentuje 290 ks (z 29 obcí), zeleniny 26 ks (zo 4 dedín) zbierkových predmetov. Najreprezentatívnejším predmetom tejto tematickej skupiny je polodrevený pluh s drevenou odvalnicou zo 70. rokov 19. storočia.

Zbierka vinohradníckych náradí je do počtu skromná (64 ks z 21 lokalít), ale všestranná, takže vyhovujúco reprezentuje tento odbor. Vyrezávané, datované lisy patria k najpozoruhodnejším zbierkovým predmetom múzea.

Zbierku ľudového staviteľstva, nábytku a bytových doplnkov tvorí 256 ks predmetov (z 29 dedín). Jej najkrajšími predmetmi sú vyrezávané a maľované tulipánové truhlice, rohové lavice, stoličky s bohato vyrezanými operadlami, police nástenné, pekne opracované pánty na dvere, železné okenice a pod.

Zbierku ľudového umenia tvorí 213 ks vyrezávaných drevených predmetov pochádzajúcich z 26 lokalít. Sú to ľudové plastiky – sakrálne i svetské, bičiská, paličky ku kvetom, oporné palice, fokoše a kulače, výrobky novozámockých pastierov a takzvaných „náturistov“. Najkrajšími predmetmi tejto skupiny sú dary lásky – bohato vyrezávané mangle, piesty a paličky.

Pomerne dobre zastúpená a takmer kompletná je zbierka náradí na spracovanie konopného vlákna (289 ks z 30 lokalít). Jej najkrajšie predmety sú praslice (dary lásky) a maľované kolovrátky. Zaujímavosťou je veľkorozmerné otáčacie náradie na mäčenie konopného vlákna (zv. „kalló“, v slovenskej literatúre známe pod názvom „mniač“).

Chov dobytka – rožného statku, koní, oviec, hydiny i včiel – reprezentuje 205 ks zbierkových predmetov (z 27 lokalít).

Košikárstvo – pletenie prútia, slamy a kukuričného šúpolia - má v našich obciach bohaté

tradície. Zbierka košíkov rôzneho tvaru a rôznej funkcie pochádza z 22 obcí okresu. Táto kolekcia pozostáva z 92 ks prútených, 48 ks slamených a 26 ks šúpolňových košíkov.

Zaujímavou časťou národopisnej zbierky sú remeselnícke dielne (829 zbierkových predmetov z 25 obcí). Najlepšie je vybavená kováčska (304 ks z 3 lokalít), sedlárska – remenárska (68 ks z Komjatíc) a povraznícka dielňa (114 ks z Nových Zámkov). V tejto zbierke je zastúpené stolárske a tesárske (75 ks zo 4 lokalít) remeslo, výroba trstinovej strechy (23 z 2 lokalít), lisovanie oleja (5 ks z 2 lokalít), medovníkárstvo (22 ks z Nových Zámkov), ale i dielňa náturistu (26 ks z Komoče) a rôzne iné náradia.

K menším, ale k najmilším zbierkam patria detské hračky a hudobné nástroje (149 ks zo 6 lokalít) – bábiky z handier, z kukuričného šúpolia, sánky, vyrezávaný hojdací koník, malá kolíska, citara atď.

V národopisnej zbierke sa vyskytujú i dobové fotografie dokumentujúce ľudový odev (44 ks z 3 lokalít) a zopár dokumentov – školské vysvedčenia, pas, knihy, pamätné listy, učebnice, diplomy, spevníky a modlitebné knižky (41 ks z 5 lokalít).

Významnú, i keď počtom nevelikú skupinu tvorí ľudový transport – predmety slúžiace na prepravu osôb i rôznych nákladov (34 ks z 15 obcí) – vozy, sane, kočiare, tragače a ich súčiastky. Predmety slúžiace na prepravu menších nákladov, ako chrbtové koše, košíky do ruky, plachty s trakmi sa zaradili do iných tematických skupín (košíky, ľudové textílie a pod.). Duchovná kultúra v národopisnej zbierke je málo zastúpená, prípadne jej predmety sú zaradené do rôznych iných tematických skupín – napr. stojany pod vianočné stromčeky k drevorezbám, forma na vianočné oblátky ku kuchynským potrebám, zbierka novozámockých vianočných piesní k písomným dokumentom, zdobené jedlonosiče pre šestonedielku k hlineným nádobám, košíky „do kúta“ ku košíkom, prikrývky na košíky, smútočné textílie k textíliám a pod. Výročné zvykoslovie reprezentuje iba rapkáč, veľkonočný šibák a vianočné jasličky s voskovým Jezuliatkom – teda 3 ks z 2 lokalít.

Súčasťou národopisnej zbierky Múzea Jána Thaina v Nových Zámkoch je i zbierkový fond Domu ľudových tradícií vo Svodíne, ktorý obsahuje 843 ks etnografických predmetov (rôznych tematických skupín).

Najvýznamnejšie predmety zbierky

{highslide type="img" url="/zbierka/new/43_01.jpg" width=150 captionText='Truhlica maľovaná, Nová Vieska, 19. stor. E-3562' title="Truhlica maľovaná, Nová Vieska, 19. stor. E-3562"}{/highslide}

Truhlica maľovaná, Nová Vieska, 19. stor. E-3562

{highslide type="img" url="/zbierka/new/43_02.jpg" width=150 captionText='Kulač hlinený, prelamovaný, okolie Nových Zámkov, E-2958' title="Kulač hlinený, prelamovaný, okolie Nových Zámkov, E-2958"}{/highslide}

Kulač hlinený, prelamovaný, okolie Nových Zámkov, E-2958

{highslide type="img" url="/zbierka/new/43_03.jpg" width=250 captionText='Bičisko zdobené, Nové Zámky, 1703, E-1293' title="Bičisko zdobené, Nové Zámky, 1703, E-1293"}{/highslide}

Bičisko zdobené, Nové Zámky, 1703, E-1293

{highslide type="img" url="/zbierka/new/43_04.jpg" width=150 captionText='Zásobnica slamená na strukoviny, Dedinka, zač. 20. stor., E-2218' title="Zásobnica slamená na strukoviny, Dedinka, zač. 20. stor., E-2218"}{/highslide}

Zásobnica slamená na strukoviny, Dedinka, zač. 20. stor., E-2218

{highslide type="img" url="/zbierka/new/43_05.jpg" width=150 captionText='Valček na pagáčové cesto, Mojzesovo, 1920, E-4155' title="Valček na pagáčové cesto, Mojzesovo, 1920, E-4155"}{/highslide}

Valček na pagáčové cesto, Mojzesovo, 1920, E-4155

{highslide type="img" url="/zbierka/new/43_06.jpg" width=100 captionText='Rebrík ku kvetom, Nové Zámky, zač. 20. stor., E-1123' title="Rebrík ku kvetom, Nové Zámky, zač. 20. stor., E-1123"}{/highslide}

Rebrík ku kvetom, Nové Zámky, zač. 20. stor., E-1123

{highslide type="img" url="/zbierka/new/43_07.jpg" width=150 captionText='Džbán habánsky, E-2878, 19. stor.' title="Džbán habánsky, E-2878, 19. stor."}/highslide}

Džbán habánsky, E-2878, 19. stor.

{highslide type="img" url="/zbierka/new/43_08.jpg" width=150 captionText='Praslica vyrezávaná, Nové Zámky, 1834, E-1541' title="Praslica vyrezávaná, Nové Zámky, 1834, E-1541"}{/highslide}

Praslica vyrezávaná, Nové Zámky, 1834, E-1541

{highslide type="img" url="/zbierka/new/43_09.jpg" width=150 captionText='Kríž zdobený, Palárikovo, 1904, E-3545' title="Kríž zdobený, Palárikovo, 1904, E-3545"}{/highslide}

Kríž zdobený, Palárikovo, 1904, E-3545

{highslide type="img" url="/zbierka/new/43_10.jpg" width=150 captionText='Monogram na značenie vriec, Komoča, zač. 20. stor., E-3791' title="Monogram na značenie vriec, Komoča, zač. 20. stor., E-3791"}/highslide}

Monogram na značenie vriec, Komoča, zač. 20. stor., E-3791

{highslide type="img" url="/zbierka/new/43_11.jpg" width=150 captionText='Forma na maslo, Nové Zámky, okolo r. 1920, E-838' title="Forma na maslo, Nové Zámky, okolo r. 1920, E-838"}/highslide}

Forma na maslo, Nové Zámky, okolo r. 1920, E-838

{highslide type="img" url="/zbierka/new/43_12.jpg" width=150 captionText='Kútna plachta, Mojzesovo, 90. roky 19. stor. E-4091' title="Kútna plachta, Mojzesovo, 90. roky 19. stor. E-4091"}/highslide}

Kútna plachta, Mojzesovo, 90. roky 19. stor. E-4091